

CONSECINȚELE ACTULUI REVOLUȚIONAR DE LA 23 AUGUST 1944 PENTRU DREPTUL ROMÂNIEI (23 AUGUST 1944—6 MARTIE 1945)*

Revoluția democratică (23 august 1944—30 decembrie 1947) a ocupat un loc aparte în cadrul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, iar în cadrul acestei etape istorice, perioada 23 August 1944—6 martie 1945 prezintă o serie de particularități, între care un loc important îl ocupă *problemele dreptului*.

Se știe că înfăptuirea actului revoluționar de la 23 August 1944 „a marcat începutul unor ample mișcări sociale ale maselor largi ale poporului, în frunte cu clasa muncitoare, conduse de partidul comunist, pentru transformarea revoluționară a societății românești”¹. Aceste transformări, în mod logic și dialectic, au trebuit să cuprindă și dreptul, atât prin reflectarea lor în drept, cât și prin rolul jucat de drept în realizarea și consolidarea lor. Semnificația rolului dreptului trebuie privită și înțeleasă, pe de o parte, în raport cu sarcinile perioadei 23 August 1944—6 martie 1945, care au avut ca finalitate instaurarea, la 6 martie 1945, a primului guvern democratic — guvern revoluționar-democratic cu pronunțat caracter muncitoresc-tărănesc —, expresie a colaborării largi a forțelor ce se pronunțau pentru adânci transformări revoluționare, sociale și politice², iar, pe de altă parte, în raport cu misiia revoluției democratice, și anume, pregătirea terenului pentru trecerea la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste.

Caracteristicile dreptului perioadei 23 August 1944—6 martie 1945 a revoluției democratice se desprind din trăsăturile generale ale dreptului întregii acestei etape; aceste trăsături s-au concretizat în: a. — elaborarea de măsuri legislative prin care s-a lichidat legislația din timpul dictaturilor de dreapta și, în primul rînd, din timpul dictaturii militarofasciste și a instituțiilor create de și în baza acestei legislații; b. — menținerea și folosirea, în interesul revoluției, a unor importante acte legis-

---

* Articolul este o sinteză a unei părți dintr-un studiu mai vast, care analizează dreptul întregii etape a revoluției democratice din România.

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă din Capitală organizată cu prilejul împlinirii a 35 de ani de la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*, 22 august 1979, București, 1979, p. 11.

² Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, în „Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român”, București, 1975, p. 636.

lative (inclusiv a unor coduri de legi) din dreptul României burghezo-moșierești, în măsura în care au putut fi folosite, și subliniem că nu au fost puține cazurile când aceste acte legislative au fost folosite împotriva burgheziei și moșierimii care le elaborase; c. — elaborarea unei vaste legislații impusă de sarcinile revoluției democratice, de năzuințele și aspirațiile poporului revoluționar.

*

Începem analiza cu *Decretul constituțional nr. 1626 din 31 august 1943*³, cu toate că nu acest decret a fost primul act normativ al guvernului de uniune națională instalat în urma răsturnării dictaturii militar-fasciste din România. Acest decret constituțional a avut însă importanță capitală pentru regimul constituțional instaurat în țara noastră și a stat la baza întregului sistem juridic al României din etapa revoluției democratice.

Prin acest decret constituțional a fost repusă în vigoare Constituția din 1866 a României, cu toate modificările ce i-au fost făcute, inclusiv Constituția modificată în 1923

Două întrebări se ridică în legătură cu afirmația de mai sus. Prima: a fost repusă în vigoare Constituția din 1866 (inclusiv Constituția modificată în 1923) în totalitatea ei?

Dispozițiile art. I din decretul constituțional nr. 1626 din 31 august 1944 stabilesc că: „Drepturile românilor sînt cele recunoscute de Constituția din 1866, cu modificările ce ulterior i-au fost aduse și de Constituția din 29 martie 1923”; prin aceste dispoziții a fost expres repus în vigoare titlul II din Constituția din 1866 — *despre drepturile românilor* (art. 5—10 din Constituția din 1866, art. 5—32 din Constituția modificată în 1923), iar prin dispozițiile art. II din decretul constituțional pe care-l analizăm, prin care s-a stabilit că: „Sub rezerva celor cuprinse în art. III și IV, puterile statului se vor exercita după regulile așezate în Constituția din 29 martie 1923”, au fost repuse în vigoare prevederile titlului III din Constituția din 1866 și din Constituția modificată în 1923, mai puțin dispozițiile art. 38—81 din Constituția din 1866, respectiv art. 42—75 din cea modificată în 1923 — referitoare la parlament (Reprezentarea națională) și cele din art. 32—34 (respectiv 34—38) — privitoare la exercițiul activității legislative, iar cu privire la inamovibilitatea magistraților s-a prevăzut, prin art. IV al decretului constituțional la care ne referim, că: „O lege specială va statorna condițiile în care magistrații sînt inamovibili”, aliniatul al II-lea din acest articol stabilind că: „Juriul rămîne desființat”.

Noi credem că și *restul* prevederilor Constituției din 1866 și ale Constituției modificate din 1923 au fost repuse în vigoare prin dispozițiile decretului constituțional din 31 august 1944, pentru că nu ne putem închipui că, în condițiile de atunci, cînd poporul român, la chemarea Partidului Comunist Român, a celorlalte forțe revoluționare, democratice și partiotice a întors armele împotriva Germaniei naziste și a trecut cu sentiment de adînc patriotism și de jertfă la eliberarea părții de nord-vest a Transilvaniei, ruptă din trupul țării noastre prin criminalul Diktat de la Viena și dată străinilor, să nu fi fost repuse în vigoare prevederile Titlului I din Constituție, care, în modificarea din 1923, reflectînd realizarea visului secular al românilor de a trăi în cadrul granițelor statale firești, a stabilit că România era „un stat național unitar și indivizibil”, că teritoriul țării noastre era indivizibil și că hotarele statului nu puteau fi schimbate sau rectificate decît în virtutea unei legi?! Afirmația de mai sus este valabilă și în legătură cu titlul V — *Despre puterea armată* —, ca de altfel cu întregul cuprins al Constituției din 1866 respectiv al Constituției modificate în 1923).

Dispozițiile decretului constituțional nr. 1626 din 31 august 1944 impun unele explicații. în legătură cu prevederile referitoare la parlament, instituție desființată

³ M. Of., nr. 202 din 2 septembrie 1944.

în România de dictatura militaro-fascistă (după ce regimul de dictatură regală încercase să transforme parlamentul într-o anexă a regelui), noua reglementare lasă să se întrevadă deja o altă opinie. Mai exact spus, așa cum va confirma viitorul nu prea îndepărtat, pentru Partidul Comunist Român și forțele democratice ale țării, viitorul parlament al României nu va însemna — nici sub aspectul structurii, nici al componenței și al activității — o revenire pur și simplu la ceea ce a fost acest organ tradițional al democrației burghize din România. Formularea dispozițiilor din art. III al acestui decret, după care: „Un decret dat în urma hotărârii Consiliului de miniștri va organiza Reprezentanța Națională.

Pînă la organizarea Reprezentanței Naționale, puterea legislativă se exercită...”, este evidentă pentru afirmația de mai sus, noi subliniind cuvintele „va organiza” și „pînă la organizarea” pentru a arăta că nu era vorba de reînființarea vechii instituții parlamentare, ci de organizarea ei, ceea făcea posibilă o nouă instituție parlamentară.

O a doua precizare se referă la activitatea legislativă. Această activitate a fost dată, prin decretul constituțional nr. 1626 din 31 august 1944, regelui, care o exercita la propunerea Consiliului de Miniștri, și așa cum au stat lucrurile în practică, inițiativa legislativă a aparținut Consiliului de Miniștri, regele sancționînd doar și promulgînd actele normative inițiate de organul central al administrației de stat.

O a treia precizare se referă la conținutul art. al IV-lea din decretul constituțional de care ne ocupăm; lichidarea inamovibilității magistraților a fost ceva firesc, gîndindu-ne la faptul că aparatul judecătoresc avea în componența sa desule elemente reactionare, a căror îndepărtare din funcții trebuia făcută cît mai rapid și fără piedeci de felul principiului inamovibilității.

În fine, sînt demne de menționat și dispozițiile din art. V, care au abrogat actele normative din septembrie 1940 prin care, în urma uzurpării puterii, fusese investit președintele Consiliului de Miniștri cu depline puteri și prin care s-au fixat prerogativele regale.

Data de 11 octombrie 1944 a reprezentat un moment important pe linia evoluției regimului constituțional instituit prin decretul nr. 1626 din 31 august 1944. La această dată a fost elaborat decretul-lege nr. 1849⁴, ale cărui prevederi au stabilit că:

„Legii speciale vor prevedea condițiile în care vor putea fi urmăriți și sancționați toți acei care în orice calitate și sub orice formă au contribuit la dezastrul țării, în special în legătură cu războiul purtat împotriva Națiunilor Unite.

Aceste legi vor putea prevedea și măsuri pentru urmărirea averilor lor”.

Prevederile articolului unic din decretul-lege nr. 1849 sus-citat se adăugau la finele art. IV din decretul constituțional nr. 1626 din 31 august 1944.

Conținutul acestui decret din 11 octombrie 1944 a constituit o reflectare elocventă a sentimentelor poporului român, care a urît din tot sufletul și cu toată convingerea fascismul și criminalul război declanșat de Germania hitleristă și aliații ei, dar a fost, în același timp, și o traducere în practică a art. 14 din Convenția de armistițiu între guvernul român, pe de o parte, și guvernele Uniunii Sovietice, Regatul Unit și Statele Unite ale Americii, pe de altă parte⁵; în acest articol s-a prevăzut că: „Guvernul și Înalțul Comandament Român se obligă să colaboreze cu Înalțul Comandament Aliat (sovietic), la arestarea și judecarea persoanelor acuzate de crime de război”.

Deferirea proceselor privind criminalii de război unor instanțe speciale era cerută și de faptul că procedura instanțelor de drept comun era prea înceată și nu satisfăcea cerința judecării rapide a acestora, cerință impusă nu numai de faptul că trebuia dată o satisfacție „grabnică și cît mai deplină dorinței de justiție a maselor populare”, ci și datorită faptului că judecarea rapidă a criminalilor de război era și „un imperativ internațional”. Dar „deferirea acestor procese unui

⁴ Idem, nr. 235 din 11 octombrie 1944.

⁵ *Colecțiunea de legi și regulamente*, tom. XXII, 1944, 1—30 septembrie, *Monitorul oficial și imprimeriile statului*, București, 1945, anexa nr. 403, p. 60—65.

tribunal special" întâmpina însă o piedecă de ordin constituțional, întrucât actul de la 2 septembrie 1944 (este vorba de decretul constituțional nr. 1.626 din 31 august 1944, publicat în Monitorul Oficial din 2 septembrie 1944 — n.n.s. — D.V.F.) reactualizase art. 102 al Constituției din 1923, care interzicea crearea de tribunale speciale pentru reprimarea unor infracțiuni sau a unor categorii de persoane.

O altă dificultate o pricinaia art. 15 și 16 ale Constituției din 1923 (...), prin faptul că cel dintâi interzicea pedeapsa confiscării averii, iar al doilea pedeapsa cu moartea, în afară de infracțiunile săvârșite în timp de război și prevăzute în codul penal militar.

Astfel, repunerea în vigoare, prin actul constituțional din 2 septembrie 1944, a acestor articole ale Constituției din 1923 făceau imposibilă îndeplinirea clauzelor convenției de armistițiu⁶.

Cea de-a doua întrebare se referă la faptul dacă repunerea în vigoare a Constituției din 1866, cu toate modificările ce i-au fost făcute, inclusiv Constituția modificată în 1923, a însemnat revenirea la rânduilele din trecutul regim burghezomoșieresc român? Răspunsul este categoric *nu*. Caracterul burghez-democratic al esenței puterii politice din această perioadă a fost evident⁷ și acesta, în primul rând și în principal, s-a datorat rolului de prim ordin pe care l-a avut „poporul revoluționar” în desfășurarea evenimentelor.

Se impune o precizare: cadrul constituțional existent în România sub imperiul dispozițiilor decretului constituțional nr. 1.626 din 31 august 1944 *a fost folosit de toate forțele sociale și politice din țară* (excepțiile au fost determinate de natura funcției de reprimare a statului nostru, care a vizat numai elementele contrarevoluționare, fascisto-legionare).

Dar, așa cum s-a afirmat mai sus, primele decrete elaborate imediat după răsturnarea dictaturii militaro-fasciste au fost: *Decretul pentru desființarea lagărelor de internare*⁸, care, în unicul său articol a dispus desființarea, „pe întregul teritoriu al țării”, a tuturor lagărelor de internare create prin orice dispoziție legală sau administrativă. „Toți internații vor fi puși în libertate imediat, fără nici o altă formalitate prealabilă”. Totodată se suspendau, cu efect imediat, toate dispozițiile administrative privitoare la fixarea obligativității domiciliului.

Abrogând dispozițiile în materie elaborate în timpul dictaturii militaro-fasciste, prin decretul-lege sus-menționat s-a statuat că: „Toate măsurile de siguranță, îngrijitoare a libertății individuale, sînt și rămîn desființate”.

Cel de-al doilea decret s-a referit la *aministierea unor infracțiuni*.

Ambele decrete au avut o importanță deosebită și semnificația lor trebuie înțeleasă prin prisma faptului că ele au fost opera Partidului Comunist Român — prin reprezentantul său în guvernul de unitate națională instalat la 23 August 1944, Lucrețiu Pătrășcanu, care deținea, pe lângă demnitatea de ministru secretar de stat fără portofoliu, și pe cea de ministru ad-interim la Departamentul Justiției.

În legătură cu politica de defascizare și de democratizare a țării exista deja o linie directoare, clar stabilită de forțele democratice și revoluționare în fruntea cărora s-a situat, cu autoritatea și prestigiul său, Partidul Comunist Român, linie pe care se pare că și-a însușit-o și guvernul instalat la 23 August 1944, din moment ce în Declarația sa afirma următoarele:

„Astăzi, dictatura a fost înlăturată. Poporul reintră în drepturile lui. Regimul politic pe care îl vom înfăptui va fi un regim democratic, în care libertățile publice și drepturile cetățenești vor fi garantate și respectate”⁹.

Referindu-se la temeiul participării Partidului Comunist Român, în cadrul politicii de bloc național, la guvernul instalat la 23 august 1944, în Declarația

⁶ T. Drăganu, *Drept constituțional*, București, 1972, p. 82.

⁷ *Anale de istorie* nr. 1/1975, p. 33—57; *Revista de istorie* 2/1975, p. 149—200; D. V. Firoiu, *Az államhatalom jellege az 1944, augusztus 23.—1945. március 6. közötti szakaszban*, în *Korunk* nr. 6/1974, p. 728—732.

⁸ *Col. leg. și regi.*, tom. XXII, p. 7.

⁹ *România liberă* din 24 august 1944.

Comitetului Central al Partidului Comunist Român, publicată în „România liberă” din 24 august 1944 s-a menționat că obiectivele care formau programul guvernului erau: „Încheierea imediată a armistițiului, scoaterea României din Axă și curățirea teritoriului românesc de ocupația hitleristă, instaurarea unui regim de drepturi și libertăți publice”¹⁰ (sublin. ns. — D.V.F.).

Semnînd Convenția de armistițiu, guvernul român s-a obligat „să dizolve imediat toate organizațiile pro-hitleriste de tip fascist aflate pe teritoriul românesc, atît cele politice, militare sau paramilitare, cît și orice organizațiuni care duc propagandă ostilă Națiunilor Unite și în special Uniunii Sovietice, nepermițînd în viitor existența unor astfel de organizații” (art. 15), acțiune ce corespundea pe deplin și sentimentelor poporului român.

În realizarea acestei politici, două momente mai merită a fi amintite. Mai întîi este vorba de apelul difuzat de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, în ziua de 28 august 1944, în care chema poporul la vigilență și la luptă împotriva uneltirilor elementelor fasciste¹¹; cel de-al doilea moment l-a constituit Comunicatul explicativ al guvernului, din 5 septembrie 1944, în care se arăta că: „toate dispozițiile legale întemeiate pe discriminări de natură etnică sau religioasă sînt implicit abolite. În consecință, toate departamentele și autoritățile urmează a proceda la restabilirea stării de drept pe cale administrativă oriunde aceasta e posibil”¹².

Aceasta a fost direcția în care a trebuit, și a fost orientată activitatea legislativă în această perioadă, *epurarea aparatului de stat de elementele reacționare, lichidarea legislației fasciste și a instituțiilor create în baza ei* trebuind să fie componentele principale ale acestei legislații.

La 17 septembrie 1944 a fost elaborat primul act normativ în legătură cu purificarea administrației de stat, decretul-lege nr. 1.701¹³. Partidul Comunist Român, al cărui reprezentant în guvern a lipsit din țară la data discutării și aprobării respectivului act normativ, nemulțumit de felul cum a fost concepută și legiferată această foarte importantă sarcină a revoluției democratice din acel moment istoric dat, a insistat pentru rediscutarea respectivului decret-lege și, sigur, pentru o reformulare a conținutului lui. La 7 octombrie 1944 a fost elaborat *decretul-lege nr. 1.837 pentru purificarea administrațiilor publice*¹⁴, iar la 23 noiembrie 1944, prin *decretul-lege nr. 2.255 pentru modificarea legii nr. 486/1944, privitoare la purificarea administrațiilor publice*¹⁵ (era vorba de decretul-lege nr. 1.837 din 7 octombrie 1944), art. II al acestui foarte important act normativ a fost astfel reformulat:

„Vor fi licențiați din serviciu fără nici o indemnizație, indiferent de data la care au fost numiți, încadrați sau angajați, funcționarii care:

a) S-au pus prin acțiuni proprii, sub orice formă, în slujba hitlerismului și a fascismului, slujind astfel interese străine de acelea ale națiunii române;

b) Au militat sub orice formă în vreo organizațiune politică sau paramilitară, legionară, fascistă sau hitleristă, sau au pregătit calea instaurării dictaturilor de tip fascist în România;

c) Au militat propagînd idei contra principiilor democratice, ori, influențați de asemenea concepții, în exercițiul funcțiunii lor, au săvîrșit presiuni, acte de teroare, schingiuiri și omoruri.

Dispozițiile de mai sus se vor aplica și faptelor comise în viitor”.

¹⁰ Apud V. Liveanu, E. Cimponeriu, M. Rusenescu, T. Udrea, *Din cronica unor zile istorice*, București, 1971, p. 112; Gh. Zaharia, I. Alexandrescu, M. Fătu, P. Nichita, C. Olteanu, Gh. Tuțui, Vl. Zaharescu, *România în anii revoluției democrat-populare, 1944—1947*, București, 1971, p. 345.

¹¹ V. Liveanu, E. Cimponeriu, M. Rusenescu, T. Udrea, *op. cit.*, p. 130.

¹² *Universul* din 7 septembrie 1944.

¹³ *Col. leg. și reg.*, tom. XXII, p. 24—25.

¹⁴ *Idem*, p. 14—16.

¹⁵ *Idem*, p. 56—57.

Acesta a fost actul normativ cadru, pe baza căruia urma a se trece la măsuri concrete pe compartimente.

Acțiunea de epurare și democratizare a aparatului de stat nu a fost deloc ușoară și numai lupta poporului revoluționar, care trecuse jos la măsuri pentru îndepărtarea din instituții și întreprinderi a elementelor reacționare, în primul rând a legionarilor, a determinat guvernul să treacă la luarea unor măsuri concrete¹⁶.

Procesul epurării aparatului de stat se va amplifica după 6 martie 1945 când, condițiile create de victoria poporului român prin instaurarea primului guvern revoluționar democratic, cu pronunțat caracter muncitoresc-tărănesc, din istoria țării noastre, vor ușura mult realizarea acestei sarcini deosebite a revoluției noastre democratice.

În legătură cu abrogarea legislației fasciste și cu lichidarea instituțiilor, organizațiilor și organismelor create în și pe baza ei, ar fi fost firesc ca procesul să fie simplu și rapid realizat, luându-se în seamă faptul că decretul constituțional nr. 1.626 din 31 august 1944 a stabilit în art. 1 că: „Drepturile românilor sînt cele recunoscute de Constituția din 1866, cu modificările ce ulterior i-au fost aduse și de Constituția din 29 martie 1923”, dispoziții care aboleau fără nici un fel de rezervă legislația elaborată în timpul dictaturilor de dreapta (dictatura regală și dictatura militară-fascistă) care contravenea acestor norme constituționale repuse în vigoare. Lucrurile n-au decurs așa, și aceasta s-a datorat faptului că reacțiunea a căutat, pe diferite căi, să mai mențină din legislația elaborată în timpul acestor dictaturi și s-o folosească împotriva revoluției democratice. Cu toate acestea, lupta revoluționară din stradă a poporului muncitor, coordonat cu multă pricepere și succes de către Partidul Comunist Român cu activitatea reprezentanților F.N.D. din cele trei guverne ce s-au succedat la cîrma țării în această perioadă, au determinat elaborarea unei legislații ordinare foarte importantă, adesea poporul revoluționar trecînd la măsuri practice fără a exista o lege și în pofida amenințărilor și măsurilor luate de elementele reacționare din guvern și din alte verigi ale aparatului administrației de stat.

Importante măsuri legislative, pe linia lichidării legislației fasciste, au fost elaborate în legătură cu abolirea legilor cu conținut rasial. După cîteva legi elaborate succesiv și cu conținut parțial¹⁷, la 18 decembrie 1944 a fost elaborat *decretul-lege nr. 2.444 pentru abrogarea măsurilor legislative anti-evreiești*¹⁸.

De o deosebită importanță și semnificație, pe linia lichidării discriminărilor pe bază de rasă și naționalitate, a fost elaborarea *decretului-lege nr. 2.576 pentru organizarea Ministerului Naționalităților Minoritare*¹⁹, la 30 decembrie 1944, și a *decretului-lege nr. 309 pentru Statutul Naționalităților Minoritare*²⁰, la 6 februarie 1945.

Pe baza acestui Statut, toți cetățenii români erau declarați egali în fața legii și se bucurau „de aceleași drepturi civile și politice, fără deosebire de rasă, naționalitate, limbă sau religie” (art. 1), interzicîndu-se cercetarea originii etnice a cetățenilor români, „în vederea stabilirii situației lor juridice” (art. 2).

¹⁶ *Decretul-lege nr. 2.446 din 18 decembrie 1944 pentru purificarea corpului avocaților* (în Col. leg. și reg., tom. XXII, 1—31 decembrie 1944, p. 75—79), *decretul-lege nr. 392 din 9 februarie 1945 pentru epurarea presei* (în tom. XXIII, 1—28 februarie 1945, p. 220—222), iar prin *decretul-lege nr. 554 din 27 februarie 1945* s-a creat cadrul disponibil al armatei (Ibidem, p. 244—246).

¹⁷ *Decretul-lege nr. 1.729 din 21 septembrie 1944 pentru abrogarea dispozițiilor restrictive cu privire la accesul evreilor în învățămînt* (în Col. leg. și reg., tom. XXII, p. 35—36), *decretul-lege nr. 1.846 din 10 octombrie 1944 pentru abrogarea legii nr. 873 din 1940, referitoare la statutul militar al evreilor* (în tom. XXII, 1—31 octombrie, p. 23).

¹⁸ Col. leg. și reg., tom. XXII, 1—31 decembrie 1944, op. cit., p. 59—75.

¹⁹ Idem, tom. XXIII, p. 12—16.

²⁰ Idem, p. 186—190.

Redactat într-o concepție nouă privitoare la problema națională, actul normativ la care ne referim a statuat în art. 4 că: „Cetățenii români, aparținând unor naționalități de altă limbă, rasă sau religie, decât cea română, se vor bucura de același tratament și de aceeași garanții în drept și în fapt, ca și ceilalți cetățeni români.

Orice îngrădire, directă sau indirectă a drepturilor cetățenilor sau invers, stabilirea de privilegii, directe sau indirecte, pentru cetățeni, pe temeiul rasei, religiei sau naționalității lor, precum și orice propovăduire a exclusivismului sau a urei și disprețului de rasă, religie sau naționalitate, se pedepsește de lege“.

Cel de-al doilea aspect, derivind din abrogarea legislației fasciste, a fost cel referitor la desființarea unor instituții și organizații create pe baza acestei legislații. La 1 septembrie 1944, prin decretul-lege nr. 1.634, a fost desființat Secretariatul de stat al românizării, colonizării și inventarului²¹ (creat de dictatura militarofascistă în mai 1941); la 20 ale aceleiași luni, prin decretul-lege nr. 1.602, a fost desființat organul propagandei fasciste din România — Ministerul Propagandei Naționale²², ca la 7 octombrie 1944, prin decretul-lege nr. 1.836²³ să se abroge legea nr. 830 din 21 noiembrie 1940, pe baza căreia fusese înființat Grupul etnic german din România, și la 29 decembrie 1944 s-a înființat Comisariatul general pentru administrarea și lichidarea bunurilor Grupului etnic german, bunurile acestei organizații intrând în patrimoniul statului român.

Pe aceeași linie a politicii de defascizare și democratizare a țării s-au înscris și importante măsuri legislative din domeniul dreptului penal, al organizării judecătorești și al procedurii de judecată. Fără a intra într-o analiză detaliată a acestor măsuri, amintim pe cele care au reglementat tragerea la răspundere a criminalilor de război, a celor vinovați de dezastrul țării și a profitorilor de război. După ce în prealabil, au fost adoptate măsuri legislative privind privarea de libertate, în vederea stabilirii responsabilității politice și penale, împotriva autorilor și complicitilor morali și materiali ai dezastrului României, în special în legătură cu războiul purtat alături de Germania hitleristă împotriva Națiunilor Unite²⁴ și după ce au fost adoptate și alte măsuri impuse de condițiile concrete din țară²⁵, poporul român a obținut o însemnată victorie în lupta dusă împotriva elementelor reacționare, din guvern și din afara lui, impunând legiferarea, la 20 ianuarie 1945, a decretului-lege nr. 140 (cunoscut și ca Legea nr. 50) pentru urmărirea și pedepsirea criminalilor și profitorilor de război²⁶ și a decretului-lege nr. 149 (cunoscut și ca Legea nr. 51) pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării²⁷.

Pentru prima dată în dreptul României sint înscrinate faptele criminalilor de război (art. 1 din decretul-lege nr. 140), ale profitorilor de război (art. 2 din același decret-lege) și ale vinovaților de dezastrul țării (art. 1 din decretul-lege nr. 149).

Datorită gravității deosebite a infracțiunilor reglementate, decretul-lege nr. 140 a introdus în rîndul pedepselor și pedeapsa cu moartea.

În fine, aceste acte normative au adus importante măsuri atît în privința instanțelor de judecată, cît și în legătură cu procedura de judecată.

²¹ *Idem*, tom. XXII, 1—30 septembrie 1944, p. 9—10.

²² *Ibidem*, p. 26.

²³ *Idem*, 1—31 octombrie 1944, p. 13—14.

²⁴ *Decretul-lege nr. 1.850*, octombrie 1944 (în *Ibidem*, p. 18).

²⁵ *Decretul-lege nr. 2.311*, 29 noiembrie 1944 (în *Idem*, 1—30 noiembrie 1944, p. 73), prin care s-au stabilit sancțiunile penale pentru cei ce găzduiau supuși străini sau le facilitau în orice mod sustragerea de la internare; *decretul-lege nr. 2.451 din 18 decembrie 1944* (în *Idem*, 1—31 decembrie 1944, p. 91—92) pentru sancționarea celor vinovați de sabotarea aplicării Convenției de armistițiu; *decretul-lege nr. 80 din 16 ianuarie 1945* (în tom. XXIII, 1—31 ianuarie 1945, p. 66—67) pentru restabilirea dreptului de recurs împotriva hotărîrilor judecătorești, lichidîndu-se prin acesta una din măsurile barbare ale dictaturii militarofasciste: lichidarea căilor de atac în procesul penal.

²⁶ *Col. leg. și reg.*, tom. XXIII, 1—31 ianuarie 1945, p. 89—95.

²⁷ *Ibidem*, p. 95—98.

În legătură cu urmărirea și judecarea acestor infractori, decretul-lege nr. 140 a creat: *Curtea specială pentru criminalii de război*, compusă din judecători desemnați de Ministerul de Justiție, prin tragere la sorți dintre magistrații curții de apel din București, și din judecători aleși dintre cetățenii români majori de ambele sexe, membri ai grupărilor politice: Frontul Național Democrat (20 de persoane), Partidul Național Liberal (10) și Partidul Național Țărănesc (10); compusul de judecată era format din 7 membri (3 judecători desemnați de Ministerul de Justiție și 4 dintre judecătorii desemnați de grupările politice), și *acuzatorul public*, constituindu-se un grup de acuzatori publici „desemnați de Ministrul justiției dintre magistrați, juriști membri ai corpurilor constituite sau membri ai organizațiilor profesionale”, numiți prin decret-regal (art. 4). Decretul-lege nr. 149 a preluat dispozițiile decretului-lege nr. 140 referitoare la *acuzatorul public* și a instituit, ca instanță de judecată, *Tribunalul special pentru cei vinovați de dezastrul țării* compus ca și Curtea specială înființată pe baza decretului-lege nr. 140, cu sublinierea că judecătorii trași la sorți de către Ministerul de Justiție erau din rîndul membrilor Curții de Casație.

Nu intrăm în analiza de detaliu a procedurii de judecată în fața acestor instanțe speciale. Amintim doar că, *acuzatorul public* cerceta *numai* cazurile deferite de către Consiliul de Miniștri (art. 5 al decretului-lege nr. 140), cu subliniere că dacă el constata că și alte persoane se făceau vinovate de faptele incriminate prin aceste decrete, trebuia să comunice acest lucru Ministerului de Justiție, care, la rîndul său, sesiza Consiliul de Miniștri — singurul organ care a putut decide dacă era sau nu cazul să se pornească urmărirea în contra acestor persoane (art. 5 alin. al II-lea). Tot Consiliul de Miniștri a avut și sarcina de a emite mandatele de arestare, care nu au fost supuse niciunei confirmări și împotriva cărora nu s-au putut folosi nici o cale de atac ordinară sau extraordinară (art. 7).

După cercetările întreprinse, *acuzatorul public* întocmea actul de acuzare și sesiza instanța de judecată (art. 8). Actele *acuzatorului public* au fost inatacabile.

Hotărîrea acestor instanțe speciale se pronunța cu majoritate de voturi, obligatorie fiind motivarea hotărîrii și semnarea ei de către toți membrii completului, „făcîndu-se mențiune de opiniile separate, care nu se vor motiva” (art. 15 alin. al II-lea).

Majoritatea reacționară din guvernul condus de generalul Rădescu, căreia i s-a alăturat și regele, au împiedecat aplicarea dispozițiilor celor două decrete pe care le-am analizat. Judecarea criminalilor de război, a celor vinovați de dezastrul țării și a profitorilor de război se va face după actul istoric de la 6 martie 1945, cînd se va elabora un nou act normativ: *decretul-lege nr. 1.318 din 21 aprilie 1945 pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau de crime de război*²⁸.

În legătură cu procesul democratizării vieții publice din România în această perioadă, două aspecte mai trebuiesc menționate, aspecte deosebit de însemnate atît prin importanța lor, cît mai ales prin semnificația felului cum au fost realizate.

În primul rînd este vorba de măsurile care au fost luate în această perioadă pe linia aparatului administrației de stat. Legiuitorul a manifestat o anumită preocupare pozitivă față de organizarea unor instituții și organisme centrale necesare revoluției democratice, reclamate și impuse de procesul revoluționar din țară. Astfel, în cadrul guvernului au fost create ministere noi — Ministerul Asigurărilor Sociale, Ministerul Minorităților Naționale, Ministerul Comunicațiilor, Ministerul Cooperației. Au fost create anumite instituții centrale — Comisiunea pentru aplicarea armistiului dintre România și Națiunile Unite, Comisariatul general pentru preluarea, conservarea, administrarea și lichidarea unor întreprinderi și bunuri, Comisariatul general al refacerii ș.a.

În schimb, în legătură cu democratizarea și defascizarea aparatului local al administrației de stat, se știe că majoritatea reacționară din guvern a fost preocupată, fie de a se menține din cadrele regimului de dictatură militaro-fascistă, fie

²⁸ *Idem*, 1—30 aprilie 1945, p. 715—721.

de a le înlocui, dar cu cadre atașate politicii ei. În această situație, poporul revoluționar și-a impus voința, peste capul reacțiunii din guvern și împotriva ordinelor date și acțiunilor întreprinse, chiar dacă a trebuit să plătească și cu sacrificarea de vieți omeneste, instalând primari și prefecți din rîndurile elementelor revoluționare, democratice²⁹. Pusă în fața acestei realități, reacțiunea din guvern a crezut că prin măsuri legislative va face neavenite acțiunile de jos ale „poporului revoluționar”. În această direcție, la 13 ianuarie 1945 a fost elaborat *decretul-lege nr. 69*³⁰, care, modificînd dispozițiile legislației administrative, a statuat că: „Primarul în municipii, orașele reședință de județ și stațiunile balneo-climatiche, pe lângă celelalte condiții cerute în genere funcționarilor publici, trebuie să posede un titlu universitar.

În orașele nereședință, *primarul trebuie să fie cel puțin absolvent de liceu sau al unei școli echivalente*” (sublin. ns. — D.V.F.).

Asemenea prevederi au fost fățișe împotriva acțiunilor revoluționare ale maselor populare. Să amintim și numai faptul că, de exemplu, *Legea administrativă* elaborată la 27 martie 1936³¹, ultima lege din perioada democrației parlamentare burgheze din țara noastră, n-a pretins asemenea studii pentru primari (vz. art. 29—47 și 61), ci numai pentru prefecți se prevedea că se cerea „titlul academic de licențiat sau doctorat” (art. 116).

Al doilea aspect privește modul cum a înțeles poporul revoluționar să se dea conținut prevederilor constituționale repuse în vigoare, prevederi care în timpul regimului burghezo-mosieresc au avut un caracter formal. Se știe, de exemplu, că în conformitate cu art. 27 din Constituția din 1866, „românii au dreptul de a se asocia, conformîndu-se legilor care reglementează exercițiul acestui drept” (vezi și art. 29 din Constituția modificată în 1923). De asemenea se știe că prima *Lege asupra sindicatelor profesionale* n-a fost elaborată în România decît în mai 1921³² și că această lege, cu toate că a fost un cîștig al luptei revoluționare a clasei muncitoare, și-a avut limitele ei, care s-au răsfrînt negativ, mai ales asupra luptei unite a clasei muncitoare.

În condițiile favorabile create de actul istoric de la 23 August 1944, partidul nostru a trecut „la organizarea pe baze noi, ..., a activității sale, a sindicatelor unitare, a organizațiilor de tineret, de femei, și a altor organizații democratice”, asigurîndu-se astfel „condițiile organizatorice și politice pentru unirea clasei muncitoare, pentru intensificarea luptei în vederea transformărilor democratice în România”³³.

Răspunzînd prompt chemărilor Partidului Comunist Român și ale Partidului Social Democrat, muncitorii din Capitală și din alte centre ale țării au trecut la refacerea și organizarea sindicatelor pe baza unității clasei muncitoare. În fața acestui avînt, la 1 septembrie 1944 a avut loc prima ședință legală a delegațiilor Comitetului Central al Partidului Comunist Român și Comitetului Central al Partidului Social Democrat, care au hotărît, la propunerea reprezentanților P.C.R., crearea *Comisiei de organizare a Sindicatelor unite din România*, care a îndeplinit și rolul de organ central al mișcării sindicale din țara noastră, pînă la Congresul sindicatelor unite din ianuarie 1945.

După data de 1 septembrie 1944, atragerea muncitorilor în sindicate a luat un avînt deosebit și este de reținut că se semnală și o intensă activitate de organizare în sindicate a muncitorilor agricoli și a țăranilor săraci.

²⁹ Pentru detalii: D. Turcuș, *Pagini din lupta pentru instaurarea puterii populare în România*, București, 1974.

³⁰ *Col. leg. și reg.*, tom. XXIII, 1—31 ianuarie 1945, p. 39—40.

³¹ C. Hamangiu, *Codul general al României*, XXIV, 1936, I, p. 342—402.

³² *Idem*, IX—X, p. 603—612.

³³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 636.

În fața acestui proces ireversibil, reacțiunea, vădit nemulțumită, a ripostat în forme foarte diverse; muncitorimea nu s-a lăsat nici intimidată și nu s-a speriat de amenințările și acțiunile teroriste ale reacțiunii.

În mod firesc s-a pus și problema regimului juridic al sindicatelor. În rîndul reacțiunii s-au conturat două păreri. Unii susțineau teza neadmiterii legale a sindicatelor, menținerea deci a situației din timpul dictaturii regale și a dictaturii militar-fasciste, invocîndu-se, între altele, starea de război în care se găsea țara. Alții, care observau realitatea caracterizată prin amploarea procesului de organizare în sindicate unice, chiar dacă nu exista o lege în materie, erau pentru admiterea sindicatelor, dar în limitele stabilite de legea din 1921³⁴. Or, se știe că, deși aprobată de o parte a mișcării sindicale din România, legea din 1921 nu a satisfăcut nici pe departe năzuințele și aspirațiile muncitorimii organizate în sindicate; cu atît mai mult ea nu corespundea în noile condiții de după actul revoluționar din 23 August 1944.

Comisia de organizare a mișcării sindicale din România, chiar din primele zile a existenței ei a întocmai un proiect de lege referitor la organizarea pe principii autentice democratice a sindicatelor și referitor la recunoașterea lor legală, care nu a putut fi discutat din cauza unor condiții obiective.

După venirea în fruntea guvernului a generalului Rădescu, forțele democratice au întocmit un alt proiect de lege referitor la organizarea sindicatelor profesionale, respins de majoritatea reacționară din acest guvern, care a venit cu un contraproiect complet nedemocratic³⁵.

Comisia de organizare a sindicatelor unite din România s-a opus cu hotărîre contraproiectului reacțiunii și a cerut cu toată fermitatea guvernului să accepte integral proiectul propus de Ministrul muncii (reprezentant al F.N.D.), „în care libertatea de organizare a tuturor salariaților, inclusiv a funcționarilor publici, cît și unitatea mișcării sindicale, era garantată”³⁶.

În toată această perioadă sindicatele au ființat, tot mai mulți salariați s-au organizat în sindicate unice³⁷, iar prezența sindicatelor în viața politică a țării — alături de forțele revoluționare și democratice — a fost o realitate. Să amintim și numai faptul că sindicatele au fost între primele organizații care au aderat la platforma-program propusă de Partidul Comunist Român tuturor partidelor și organizațiilor democratice în vederea creării Frontului Național Democrat, iar la 12 octombrie 1944, cînd a luat ființă Consiliul național al F.N.D., sindicatele unice au fost reprezentate în acest Consiliu.

În fața acestei situații, datorită presiunii masei de salariați, ale cărei acțiuni de jos se coordonau cu activitatea din guvern a reprezentanților F.N.D., Rădescu, după ce a refuzat de mai multe ori (așa cum a procedat și în ședința din 5 ianuarie 1945) a fost constrins să promită că pînă la 20 ianuarie va fi luat în discuție și proiectul legii privind organizarea sindicatelor. Și-ntr-adevăr, în urma discuțiilor

³⁴ Pe această linie, ministrul de interne, generalul Aldea, a emis circulara nr. 12.711, la 20 septembrie 1944, către prefecturi, prin care le cerea, ca pînă la elaborarea unei noi legi pentru organizarea sindicatelor, aceste organizații profesionale să se constituie și să activeze în limitele legii din 1921, stipulîndu-se că atît patronii, cît și comandanții militari ai întreprinderilor industriale puteau să se adreseze, „după caz, organelor polițienești, jandarmeriei sau comendurilor de piață atunci cînd locuitorii ar încerca să încalce dispozițiile ordinului de față” (apud V. Liveanu, E. Cîmponeriu, M. Rusenescu, T. Udrea, *op. cit.*, p. 154).

³⁵ S. Homenco, *50 de ani de la crearea Comisiei Generale a Sindicatelor din România, 1906—1965*, București, 1958, p. 338.

³⁶ *Viața sindicală* din 14 ianuarie 1945.

³⁷ Pentru situația existentă la 14 decembrie 1944, dată la care s-au deschis conferințele comisiilor locale sindicale din întreaga țară; D. Turcuș, *op. cit.*, p. 138—139 și V. Liveanu, E. Cîmponeriu, M. Rusenescu, T. Udrea, *op. cit.*, p. 190—191.

Începute la 15 ianuarie 1945, la 20 ianuarie a fost elaborat *decretul-lege nr. 150 asupra sindicatelor profesionale*³⁸.

Acest act normativ a recunoscut „tuturor persoanelor fizice care lucrează în aceeași profesiune, profesiuni similare sau conexe, *dreptul de a se constitui în mod liber în sindicate profesionale, fără a avea nevoie de vreo prealabilă autorizare*” (art. 2, sublin. ns. — D.V.F.). Prin art. 3 s-a dat același drept și funcționarilor publici.

Calitatea de persoană juridică li se recunoștea sindicatelor profesionale după ce se îndeplineau prevederile legii, lege care nu a mai instituit atâte formalități și cerințe ca în trecut.

Este foarte meritoriu faptul că, pentru prima dată în istoria mișcării muncitorești din România, comitetele de fabrică, de întreprinderi au fost recunoscute pe cale legală. Și se știe cât a luptat muncitorimea în trecut pentru această recunoaștere, iar în condițiile de după 23 August 1944, în lupta împotriva reacțiunii, aceste comitete au jucat un rol de primă mărime.

În acest cadru politico-juridic, după ce între 20—23 ianuarie 1945 au avut loc conferințele uniunilor sindicatelor, s-a deschis la 26 ianuarie *Congresul general al Sindicatelor unite din România* care a hotărât constituirea *Confederației Generale a Muncii*, evenimentul fiind și triumful ideii de unitate în mișcarea sindicală din țara noastră.

În nord-vestul Transilvaniei, care s-a aflat sub ocupația Hothystă, în urma odiosului Diktat de la Viena, curățirea aparatului de stat de elementele fasciste s-a făcut în condițiile specifice ale luptei pentru eliberarea acestui teritoriu românesc. Odată cu izgonirea armatelor de ocupație germano-maghiare, vechiul aparat de stat hothyst s-a descompus aproape în întregime. Pentru preluarea atribuțiilor administrative în zonele eliberate, ministrul de interne, generalul A. Aldea, a numit în funcția de prefect elemente atașate burgheziei, în special din rindul Partidului Național Țărănesc.

La 16 octombrie 1944, prin *decretul-lege nr. 1.838* a fost creat *Comisariatul pentru administrarea regiunilor eliberate din Transilvania*³⁹, organism căruia inițial, prin proiectul de decret-lege, i se confereau puteri largi, similare cu ale unui guvern regional provizoriu, inclusiv dreptul de a emite decrete-lege cu putere locală. Reprezentantul Partidului Comunist — Lucrețiu Pătrășcanu — a cerut în guvern să nu se încurajeze tendințele de regionalism, iar guvernul să aibă controlul direct asupra întregului teritoriu al țării. Refăcut, în sensul atribuirii acestui organ doar a unor funcții consultative temporare, decretul-lege a fost apoi aprobat.

La 13 noiembrie 1944, în partea de nord-vest a Transilvaniei a fost instituită administrația militară sovietică, autoritatea autorităților române extinzându-se numai după instaurarea guvernului de la 6 martie 1945.

Observînd atent evoluția procesului revoluționar, cu convingerea că numai o dezvoltare pe calea noii democrații va duce sigur la soluționarea tuturor sarcinilor revoluției democratice, Frontul Național Democrat, în cadrul căruia rolul hotărîtor, determinant, l-a avut Partidul Comunist Român, a trecut la instalarea în fruntea unor județe din această parte a țării noastre a prefectilor din rîndurile sale, precum și numirea unor cadre din rîndurile sale în fruntea unităților local administrative de stat. Așa de ex., la Cluj și prefectul județului și primarul municipiului au fost reprezentanți ai F.N.D. La 21 octombrie 1944 s-a constituit Consiliul

³⁸ M. Of., nr. 17 din 21 ianuarie 1945.

³⁹ Col. leg. și reg., tom. XXII, 1—31 octombrie 1944, p. 16—18.

F.N.D. pentru nordul Transilvaniei, care a trecut la reorganizarea — pe baze democratice — a aparatului de stat în această parte a țării noastre și la rezolvarea, în interesul maselor populare, a multiplelor probleme economice și politice.

Problema deosebit de importantă a instalării organelor democratice în fruntea județelor din partea de nord-vest a Transilvaniei, după actul revoluționar de la 23 August 1944, și activitatea dusă de aceste organe, actele normative elaborate de ele pînă la extinderea administrației și legislației românești, după actul istoric de la 6 martie 1945, nu sînt încă studiate la importanța pe care o prezintă. Se știe, de exemplu, că unii prefecți (de Cluj, Năsăud) au început conducerea treburilor obștești pe baza unor circulare și acte normative care au avut la bază principii și prevederi programatice din Platforma-program a Frontului Național Democrat.

Or, problemele trebuiesc supuse, după părerea noastră, unei analize complete, mai ales acum cînd, așa cum a subliniat secretarul general al Partidului Comunist Român în *Cuvîntare la ședința comună a consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană*, joi 27 decembrie 1984, „nu este întîmplător că, pe măsură ce obținem realizări tot mai mari în construcția socialismului din patria noastră, cele mai reacționare cercuri imperialiste, neofasciste, horthyste, în ura lor contra socialismului, calomniază și ponegresc realitățile din România. La acestea se adaugă — ... — și unele elemente din rîndurile fostelor clase exploataoare, sau cercuri reacționare românești fugite în străinătate, care, împreună cu aceste cercuri reacționare, încearcă și ele să ponegrească și să prezinte denaturat realitățile din România”⁴⁰.

În final, concluzia firească nu poate fi decît aceasta: activitatea legislativă din perioada 23 August 1944 — 6 martie 1945, privit în perspectiva finalității revoluției democratice, s-a înscris în acele procese care au contribuit „la realizarea unor profunde transformări sociale, la înfăptuirea unei politici naționale de deplină egalitate în drepturi pentru naționalități, la un șir de reforme economice și sociale în favoarea maselor populare”⁴¹. Perioada 23 August 1944 — 6 martie 1945 face parte cu toate realizările ei din acea etapă care a marcat „înăfăptuirea revoluției populare democratice, instaurarea puterii muncitorilor și țăranilor, trecerea poporului nostru pe calea făuririi libere a viitorului său”⁴².

DUMITRU V. FIROIU

⁴⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la ședința comună a consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană*, 27 decembrie 1984, în *Scinteia* din 28 decembrie 1984.

⁴¹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 637.

⁴² *Ibidem*.